

Les 204 – Antwoorden

Opdracht 1: Vervoeg het werkwoord לחם lácham (pa'al) Vechten

Persoon	Tegenwoordige tijd	Verleden tijd	Toekomende tijd	Persoon
Ik (m)	לוחם lochem	לחמתי láchamtie	אלחם èlcham	אני
Ik (v)	לוחמת lochèmèt	לחמתי láchamtie	אלחם èlcham	אני
Jij (m)	לוחם lochem	לחמת לחמתá	תלחם tilcham	אתה
Jij (v)	לוחמת lochèmèt	לחמת לחמת	תלחמי tilch ^{am} ie	את
Hij	לוחם lochem	לחם לחם	ילחם yilcham	הוא
Zij	לוחמת lochèmèt	לחמה לחמה	תלחם tilcham	היא
Wij (m)	לוחמים loch ^{am} iem	לחמנו לחמנו	נלחם nilcham	אנחנו
Wij (v)	לוחמות loch ^{am} ot	לחמנו לחמנו	נלחם nilcham	אנחנו
Jullie (m)	לוחמים loch ^{am} iem	לחמתם לחמתם	תלחמו tilch ^{am} oe	אתם
Jullie (v)	לוחמות loch ^{am} ot	לחמתן לחמתן	תלחמו tilch ^{am} oe	אתן
Zij (m)	לוחמים loch ^{am} iem	לחמו לחמו	ילחמו yilch ^{am} oe	הם
Zij (v)	לוחמות loch ^{am} ot	לחמו לחמו	ילחמו yilch ^{am} oe	הן

Geb. wijs: m: לחם l^echam, v: לחמי lach^{am}ie, mv: לחמו lach^{am}oe, infinitief: לילחם lilchom

Opdracht 2: Bijbelverzen.

- עשה שלום ובורא רע; אני יהוה, עשה כל-אלה.
osèh sháalom oebore rá, ^anie YHWH, osèh chol-elèh.
(Ik) maak vrede en-schep kwaad, ik (ben) de Heer, (die) doet dit alles. Jesaja 45:7b.
- ונתתי שלום בארץ, w^enátatie sháalom bá'áretz En ik gaf vrede in-het-land, Leviticus 26:6.
- יהוה יש מלחמה; יהוה ישמו. YHWH ish milchámáh, YHWH sh^emo.
De Heer (is een) man van oorlog/een krijgsheld, Heer (is) zijn naam. Exodus/Shemot 15:3.
Zie de uitleg van dr. Piet van Midden in [Efemeride 378](#).
- עת מלחמה ועת שלום. et milchámáh, w^eet sháalom
Een tijd van oorlog en een tijd van vrede, Prediker/Qohelet 3:8b.
- ואם-לא תשלים עמך, ועשתה עמך מלחמה--וצרת, עליה.
w^eiem lo tashliem immách, w^eástáh imchá milchámáh – w^eetzartá, álèhá
En-indien niet zij-vrede-maken met-u, maar-zij-zal-maken met-u oorlog – dan-beleger tegen-
haar. Deuteronomium/Devariem 20:12. (Naardense Bijbel: En als ze geen vrede met jou sluit,
maar oorlog met je voert,- beleger haar dan.)

Opdracht 3: Vertaal en geef de uitspraak.

1. Waar is jouw (v) helm? איפה הקסדה שלך? efoh haqasdáh shèlách? 2. Ik (m) wil dit mooie land verdedigen אני רוצה להגן על הארץ היפה הזאת ^anie rotzè l^ehagen al há'árètz hayáfáh hazot. 3. Deze soldaat is geen scherpschutter. חײל זה לא צלף chayál zèh lo tzaláf 4. Hij is soldaat bij de infanterie הוא חײל בחיל הרגלים hoe chayál b^echel haragliem 5. Wie zijn mijn vijanden? מי [הם] האויבים שלי? mie [hem] ha'oy^eviem shèlie?	6. Ik (m) houd niet van oorlogen אני לא אוהב מלחמות ^anie lo ohev milchámot 7. Ik (v) zoek mijn gasmasker אני מחפשת את מסכת הגז שלי ^anie m^echafèsèt èt masechat haggaz shèlie 8. Heeft u een fles water voor mij? יש בקבוק מים בשבי (לי)? yèsh baqboeq mayiem bishvilie (lie)? 9. De soldaat schiet met zijn geweer החײל יורה עם הרובה שלו hachayál yorèh im harovèh shèlo

Les 205 - Judaïca 49 - Dieren in de Bijbel

Offerdieren mogen geen gebreken hebben, schrijft het NIK in een commentaar op Leviticus/Wayikra 22:17-33. Pasgeboren dieren moeten zeven dagen bij hun moeder blijven en pas daarna als Korban (offergave) worden gebruikt. Het is verboden een moederdier en kind op dezelfde dag te slachten.

De Torah is het eerste document, dat serieus aandacht besteed aan dierenrechten. Voorbeelden hiervan zijn de verplichte rustdag, het voederen van de dieren voordat de mens aan tafel gaat, het verbod om dieren af te beulen en de opdracht dierenleed zoveel mogelijk te voorkomen. De Torah schrijft verder voor om dieren niet te castreren: *'Dat mag u in uw land niet doen'* (22:24). Dat 'niet doen' slaat op het onvruchtbaar maken. Dit verbod wordt sterk uitgebreid. Volgens Rabbi Chidka uit de Talmoed geldt dit verbod wereldwijd en voor iedereen.

Wat is de achtergrond van het **castratieverbod**? Volgens Sefer haChinoeg (291) heeft G'd de wereld perfect geschapen. Er is niets teveel of te weinig. G'd wil verder de welvaart en uitbreiding van iedere soort bevorderen. Uiteindelijk is het castratieverbod gericht tegen uitsterven. Iedere diersoort moet voor uitroeiing worden behoed. Wanneer men dieren castreert, laat men zien dat men het natuurlijke verloop van de Schepping wil dwarsbomen. De Torah beschermt bedreigde diersoorten. Wat een vooruitziende blik! Pas in de twintigste eeuw is men zich wereldwijd met deze problematiek gaan bezighouden terwijl Sefer Chinoeg dit probleem reeds 800 jaar geleden in het vizier had. De Talmoed (1500 jaar geleden opgeschreven) heeft het volgens Rabbi Joseef Babad (18e eeuw) reeds over bedreigde vissoorten.

Toch zijn er mazen in de wet. En niet voor niets. G'd heeft de mens het inzicht gegeven om mazen in de wet te vinden omdat er soms wantoestanden ontstaan door konijnen-, katten- of muizenplagen. Overlast door ongebreidelde voortplanting bij sommige dieren is niet ondenkbaar. Vandaar dat, onder omstandigheden, castratie via omwegen niet onmogelijk wordt gemaakt door de Torah-wet.

Een ander diervriendelijk verbod luidt: *'U mag niet een rund of een stuk kleinvee met zijn jong op*

dezelfde dag slachten.' (22:28). Nachmanides (13de eeuw, Spanje) vergelijkt deze mitswa met de opdracht de moedervogel weg te sturen wanneer men de eieren wil nemen (Deuteronomium/Dewariem 22:6). De reden bij deze mitswa luidt, dat voorkomen moet worden dat de mens wreed wordt en geen medelijden meer koestert voor dieren. Een andere ratio is, dat men niet teveel van één soort op één dag mag doden, hetgeen wederom een maatregel is ter bescherming van bedreigde diersoorten.

Maimonides stelt in zijn Moré Newoechiem (Gids der Verdoolden), dat men jongen niet moet doden voor de ogen van het moederdier. Hij vergelijkt dierenleed met mensenleed en stelt dat er geen wezenlijk verschil bestaat tussen de zorgen van de mens om zijn kinderen en de gevoelens van dieren: 'Moederliefde heeft niets te maken met intellectuele capaciteiten'.

Maimonides stelt verder dat het verbod 'ouder en kind niet op één dag te slachten' een veel bredere strekking heeft en bedoeld is om wrede trekjes te onderdrukken of te sublimeren. Halachisch gezien geldt het verbod voornamelijk bij moederdier en kind. Tegenwoordig is het echter zo, dat men vaak ook precies weet wie de vader is van dit kalf of lam. Indien dit het geval is, mag men ook het vaderdier en het jong niet op één dag slachten.

Wanneer wij zorgvuldig met dieren omgaan is dit een teken dat wij G'dgelijk proberen te worden. Grote Joodse leiders werden van achter het kleinvee geselecteerd, Koning David maar ook Mosje Rabbenoe (Moses) werden door G'd op hun menslievendheid getest in hun relatie met de dieren. Een eye-opener in deze tijd, waarin we regelmatig getuige zijn van 'vetpesterij' en massale dieren slachtingen.

Woordenschat

חַיָּה, חַיִּיה	chayáh (v)	Dier, beest חַיּוֹת chayot
בְּהֵמָה	b ^e hemáh (v)	Beest; vee בְּהֵמוֹת b ^e hemot
בָּקָר	báqár (m)	Rund(vee)
עֶגֶל	egèl (m)	Kalf, stierkalf
עֵדָר	edèr (m)	Kudde
מְרִיא	m ^e rie (?)	Mestvee
צֹאן	tzon (m mv)	Kleinvee; geit
כֶּבֶשׂ, כִּבְשָׂה	kèvès, kivsáh	Schaap; ram, ooi

שֶׁה	sèh (m,v)	Lammetje שֵׂיִם se'iem
גְּדִי	g ^e die (m)	Bokje גְּדִיִּים g ^e dáyiem
זָאֵב	z ^e ev (m)	Wolf
כֶּפִיר	k ^e fier (m)	Jonge leeuw
נָשָׂא	násá [pa'al]	Nemen; naast andere betekenissen.
רָעָה	rá'áh [pa'al]	Weiden, hoeden. (Niet te verwarren met רָאָה rá'áh Zien)
רוֹעֵה	ro'èh (m)	Herder
שָׂאָר	sh ^e ár (bn)	Overblijfsel; al het overige, diverse
שְׂאֵרִית	sh ^e eriet (m)	Rest, overblijfsel
שׁוֹר	shor (m)	Os, stier
חֲמוֹר	ch ^a mor (m)	Ezel

Jesaja 1:3 zegt: 'Een os kent zijn eigenaar, een ezel de krib van zijn meester.' De dieren worden vaak bij elkaar genoemd, shor wachamor, wat het woord 'schorriemorrie' opleverde. Die vormen ook de bron van de os en de ezel in de Kerstgeschiedenis.

שִׁפְחָה	shifcháh (v)	Slavin, dienstmaagd שִׁפְחוֹת sh ^e fáchet
נִמְר	námer (m)	Luipaard
תְּבַן	tèvèn (m)	(Gehakt) stro

Opdracht 1: Vervoeg het werkwoord רָעָה rá'áh [pa'al] Weiden. Zie [les 103](#) en [les 111](#).

Controleer jezelf op de website conjugator.reverso.net/conjugation-hebrew.html

Persoon	Tegenwoordige tijd		Verleden tijd		Toekomende tijd		Persoon
Ik (m)	.....	.....	.....	.....	.....	.....	אָנִי
Ik (v)	רוֹעֵה	ro'áh	רָעִיתִי	rá'itíe	אֶרְעֶה	èrèh	אָנִי
Jij (m)	.....	.....	.....	.....	.....	.....	אַתָּה
Jij (v)	.....	.....	.....	.....	.....	.....	אַתְּ
Hij	.....	.....	.....	.....	.....	.....	הוא
Zij	.....	.....	.....	.....	.....	.....	היא
Wij (m)	.....	.....	.....	.....	.....	.....	אֲנַחְנוּ
Wij (v)	.....	.....	.....	.....	.....	.....	אֲנַחְנוּ
Jullie (m)	.....	.....	.....	.....	.....	.....	אַתֶּם
Jullie (v)	.....	.....	.....	.....	.....	.....	אַתֶּן
Zij (m)	.....	.....	.....	.....	.....	.....	הֵם
Zij (v)	.....	.....	.....	.....	.....	.....	הֵן

Geb. wijs: m: ....., v: ....., mv: ....., infinitief: לְרַעוֹת lirot

Opdracht 2: Bekijk de video www.youtube.com/watch?v=q-2RqErUAFM en noteer de 22 dieren die worden getoond, met de uitspraak en de Nederlandse naam.

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....
6. ....
7. ....

8. ....
9. ....
10. ....
11. ....
12. ....
13. ....
14. ....
15. ....
16. ....
17. ....
18. ....
19. ....
20. ....
21. ....
22. ....

Opdracht 3, Bijbelteksten. Geef de uitspraak en de vertaling. Herkent u waar ze staan?

1. וַיְהִי-לִי שׁוֹר וַחֲמֹר, צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה. ....
 .....
2. וַיָּבֵא הָאָרִי וְאֵת-הַדּוֹב, וְנָשָׂא שָׁה מִהָעֵדֶר. ....
 .....
3. גֵּר זָאב עִם-כֶּבֶשׂ, וְנֹמֵר עִם-גְּדֵי יִרְבֵּץ; וְעֹגֵל וּכְפִיר וּמְרִיא יַחֲדוּ, וְנֹעַר קָטָן נֹהֵג בָּם. ....
 .....
4. וּפְרָה וְדֹב תִּרְעִינָה, יַחֲדוּ יִרְבְּצוּ יִלְדִיָּהוּ; וְאֶרְיָה, כְּבָקָר יֹאכֵל-תְּבָן. ....
 .....
5. וְהָיָה שְׂאֵרִית יַעֲקֹב בְּגוֹיִם, בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים, כְּאֶרְיָה בְּבִהְמוֹת יַעַר. ....
 .....

Bronnen: <http://www.nik.nl/2017/05/parsja-emor-5777/> (inmiddels verwijderd). Millon.
Zie ook: www.teachmehebrew.com/joke-7---talking-frog.html (mopje)
www.teachmehebrew.com/joke-8---talking-dog.html (mopje)
www.youtube.com/watch?v=lhombf6mSIU www.youtube.com/watch?v=G6ZyyuanuwQ
www.youtube.com/watch?v=iABGDS3Bvtg www.youtube.com/watch?v=lhombf6mSIU
www.youtube.com/watch?v=kHdPfP5UPRE www.youtube.com/watch?v=UeVr7HyQOU0
<https://dictionary.co.il/animals.htm>